

УДК 343.344(477)

І. І. ШИНКАРЕНКО,*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності**навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВИЯВЛЕННЯ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ АБО ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У НЕЗАКОННОМУ ПОВОДЖЕННІ

Висвітлено особливості та законні підгрунтя організації і тактики дій оперативних працівників ОВС України під час виявлення та встановлення зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв, що перебувають у незаконному поводженні.

Ключові слова: *громадська безпека, злочини, зброя, бойові припаси, вибухові речовини, пристрої, незаконне поводження.*

В Україні з усієї групи злочинів, пов'язаних із порушенням установлених правил поводження з загальнонебезпечними предметами, найбільш поширеним злочином є незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Неконтрольований обіг відповідних загальнонебезпечних предметів приховує в собі високий рівень небезпеки спричинення шкоди людям та довкіллю. Суспільна небезпека злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї, обумовлена тенденцією розвитку насильницької озброєної злочинності, а ще і незаконним збройним підприємництвом [1, с. 66]. Також важливо відзначити, що згідно з Протоколом проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, Україна, приєднавшись до нього у 2013 р., взяла на себе зобов'язання у сприянні, полегшенні та зміцненні співробітництва між державами-учасницями для недопущення, боротьби й викоренення незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї та боротьби з цими діяннями [2].

Про наявність такої зброї та відповідних небезпечних предметів і активне насичення ними держави свідчить аналіз офіційної статистики за останні роки. Так, з 2008 р. по 20 листопада 2012 р. вилучено дуже велику кількість зброї, боеприпасів та вибухових речовин: вогнепальної зброї – 15243 одиниці, у тому числі по злочинах, вчинених організованою групою і злочинною організацією, – 62; гладкоствольної – 1269; нарізної – 6462; іншої вогнепальної зброї – 7512; патронів – 626409 одиниць; гранат –

1442; мін – 361; саморобних вибухових пристроїв – 325; холодної зброї – 20840 одиниць; газової та пневматичної зброї – 321; вибухових речовин – 1515 кг [3].

Останнім часом в Україні все частіше зброєю, бойові припаси та вибухові речовини використовують для нанесення тілесних ушкоджень, вчинення вбивств, масових заворушень, бандитизму, розбоїв, терористичних актів та інших тяжких і особливо тяжких злочинів.

Саме тому комплексне вивчення дій оперативних працівників ОВС України під час виявлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин має важливе значення для вирішення як наукових, так і практичних завдань.

У різні часи окремі аспекти оперативно-розшукової діяльності вивчали такі науковці: К. В. Антонов, Д. О. Бабічев, Г. М. Бірюков, М. Г. Богуславський, В. П. Захаров, В. С. Кубарев, І. В. Кубарев, П. О. Макаров, Д. Й. Никифорчук, М. М. Перепелиця, В. Д. Пчолкін, О. О. Руденко, І. В. Сервецький, М. О. Сергатий, Г. І. Стельмах, В. Д. Сущенко, В. Е. Тарасенко, Р. В. Тарасенко, О. В. Темніков, В. І. Ткаченко, Н. Є. Філіпенко, О. Г. Цветков, О. М. Чистолінов, І. Р. Шинкаренко та інші. Однак з аналізу публікацій, в яких започатковано розв'язання розглядуваної проблеми, видно, що вони приділили недостатньо уваги вивченню організації і тактики дій з виявлення та встановлення зброї, бойових припасів чи вибухових речовин. Зазначені питання були вивчені в роботах Б. І. Бараненка, В. М. Бараняка, С. В. Діденка, Я. С. Ленюка, В. В. Луговського, В. П. Меживого, М. Г. Пінчука, Т. М. Приходька, В. І. Рибачука, В. П. Тихого, але, на наш погляд, в їхніх дослідженнях є деякі прогалини, вивченню яких буде присвячена стаття.

Тому **метою** статті є висвітлення сучасних організаційно-тактичних дій оперативних працівників ОВС України під час виявлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин.

На сьогодні відповідальність за незаконний обіг зброї передбачена ст. 262, 263, 263-1, 410 Кримінального кодексу України [4].

Вирішуючи питання, чи є незаконними носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), а також носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, працівникам ОВС України, судам чи іншим компетентним органам необхідно керуватися Положенням про дозвільну систему (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576 з наступними змінами), Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів (затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622, зі змінами, внесеними наказом від 13 квітня 1999 р. № 292) та іншими нормативними актами [5].

Згідно із п. 1.3 наказу МВС України № 622 від 21 серпня 1998 р. основними завданнями органів внутрішніх справ є запобігання порушенням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання вогнепальної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду (далі – пневматична зброя) і холодної зброї (арбалети, луки із зусиллям натягу тятиви більше ніж 20 кг, мисливські ножі тощо (далі – холодна зброя)), пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (далі – пристрої), та патронів до них, основних частин зброї, бойових припасів до зброї і охолощеної зброї, вибухових матеріалів і речовин, попередження випадків їх втрати, крадіжок, використання не за призначенням та з протиправною метою [6].

Уся діяльність органів внутрішніх справ щодо здійснення дозвільної системи ґрунтується на суворому дотриманні Конституції

України та відповідних нормативно-правових актів.

Здійснюючи дозвільну систему, органи внутрішніх справ відповідно до законодавства України видають міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, ремонту, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення, боєприпасами до неї, холодною та охолощеною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу (далі – суб'єкти господарювання), дозволи на придбання, зберігання, перевезення (через митний кордон України, територією України, транзит через територію України) й використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, охолощеної зброї, пневматичної зброї; пристроїв та патронів до них; вибухових матеріалів і речовин; на відкриття та функціонування сховищ, складів і баз, де вони зберігаються, стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень із виготовлення і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведінки з ними та їх застосування, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та патронів до них; громадянам - дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної мисливської зброї, холодної, охолощеної, пневматичної зброї, пристроїв [6].

Дозвільна система - це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян [7].

Дозвільна система, що здійснюється органами внутрішніх справ, поширюється на бойову нарізну військових зразків зброєю або виготовлену за спеціальним замовленням, охолощену, нейтралізовану, несучасну, спортивну, мисливську вогнепальну зброєю, на бойові припаси до зброї, основні частини зброї, пневматичну, холодну зброю, пристрої та патрони до них, що належать підприємствам, установам,

організаціям, суб'єктам господарювання та громадянам [7].

Окрім отримання дозволів, певні види господарської діяльності підлягають ліцензуванню. Так, відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензуванню підлягають такі види господарської діяльності: виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництво вибухових матеріалів промислового призначення [8].

Володіючи цією інформацією, оперативні підрозділи ОВС повинні забезпечити пошук зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи пристроїв, що знаходяться у незаконному обігу, за такими напрямками перевірки:

1. На території обслуговування міськ-, рай-, ліноргану внутрішніх справ України – осіб, які здійснюють обіг зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв без передбаченого законом дозволу.

Оперативному працівнику слід постійно і ретельно перевіряти: 1) раніш судимих осіб і схильних до незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами чи вибуховими пристроями; 2) осіб, які займаються полюванням. По-перше, право на полювання в межах визначених для цього мисливських угідь мають громадяни України, які досягли 18-річного віку. По-друге, згідно із Законом України «Про мисливське господарство та полювання» під час здійснення полювання, транспортування або перенесення продукції полювання мисливець зобов'язаний мати при собі такі документи на право полювання:

- посвідчення мисливця;
- щорічну контрольну картку обліку добутої дичини і порушень правил полювання з відміткою про сплату державного мита;
- дозвіл на добування мисливських тварин (ліцензію, відстрільну картку, дозвіл на діагностичний та селекційний відстріл тощо);
- відповідний дозвіл на право користування вогнепальною мисливською зброєю у разі її використання;
- паспорт на собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів з відміткою про допуск до полювання у поточному році у разі їх використання під час полювання [9, ст. 14].

Вказану категорію осіб доцільно вивчати та контролювати з метою недопущення вчинення злочинів у сфері незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи пристроїв. У разі виявлення злочинного наміру чи дій на поведінку вказаної категорії осіб здійснюється вплив з метою подальшого попередження чи документування.

Приступаючи до наступного етапу роботи з виявлення фактів незаконного обігу зброї і вибухових речовин, працівнику міліції необхідно вивчити стан законного обігу на території обслуговування. Для цього рекомендується зібрати і проаналізувати відомості щодо:

- наявності на території, що обслуговується, об'єктів, на яких відбувається обіг зброї і боєприпасів;
- правил їх обігу;
- практики виконання цих правил.

Відомості відносно об'єктів обігу зброї і боєприпасів можна отримати у суб'єктів, які мають право на їх придбання. Такими є:

- державні воєнізовані організації, зокрема армія, органи внутрішніх справ, митні органи, інкасаторські підрозділи і т. ін.;
- підприємства, організації та установи з особливими статутними завданнями (приватні охоронні підприємства і служби безпеки);
- підприємства, що займаються розробкою, випробуванням, виробництвом зброї, боєприпасів і вибухових речовин, а також їх торгівлею;
- підприємства, що проводять роботи із застосуванням вибухових речовин або їх компонентів;
- спортивні і мисливські підприємства й організації;
- недержавні освітні установи з підготовки охоронців.

Головною метою аналізу одержуваних відомостей є виявлення недоліків у системі державного контролю за обігом зброї, боєприпасів і вибухових речовин, наявних порушень правил їх обліку, неналежного збереження і недбалого використання, оскільки саме ці чинники найчастіше є причиною потрапляння зброї, боєприпасів у незаконний обіг.

Результатом вказаного аналізу має бути повна інформованість оперативного працівника, яким чином здійснюється обіг зброї і боєприпасів на території обслуговування [10, с. 37].

2. Інформації у засобах масової інформації: мережі Інтернет, раді, телебачення тощо. Як показує практика, найчастіше сліди злочинної діяльності залишаються у мережі Інтернет і пов'язаних з нею матеріальних носіях інформації,

соціальних мережах, які слід ретельно вивчати на факти залишення слідів злочинної діяльності. У цілому інформація, отримана із засобів масової інформації, є недосконалою і завжди потребує перевірки та уточнень.

3. На митній території України – осіб, причетних до незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи пристроями. Особливістю роботи у цій сфері є те, що на митній території України на законодавчому рівні повинні бути заборонені:

- обіг зброї та бойових припасів, не внесених до Державного збройового реєстру, крім антикварної (історичної) зброї;

- конструктивна переробка зброї чи бойових припасів до неї, після якої змінюються їхні балістичні й технічні характеристики, у разі відсутності відповідної ліцензії, переробка або пристосування інших предметів для можливого їх використання як зброї чи боєприпасів;

- обіг зброї та вкладних нарізних стволів до гладкоствольної мисливської зброї, на які немає відповідного дозволу;

- обіг зброї, що своєю формою імітує безпечні предмети;

- установлення на зброї пристроїв для безшумних пострілів;

- носіння зброї фізичними особами під час та у місцях проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій;

- придбання, зберігання і використання фізичними особами бойових припасів зі шротовими зарядами до пістолетів і револьверів, а також патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, які не пройшли відповідної сертифікації;

- пересилання зброї на території та за межі України;

- використання спортивної вогнепальної нарізної зброї за межами стрілецьких тирів, стрільбищ та мисливських стендів [11, с. 12].

Рекомендований нами перелік не є вичерпним, тому залежно від особливостей ситуації чи території обслуговування його може бути звужено чи розширено. Водночас знання наданого нами переліку дозволить швидко і компетентно виявляти порушення у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв.

Тому виявлені зброю та осіб слід перевірити за різними обліками МВС України: АПП «Арсенал» та «Адміністративні правопорушення», ІАПС «Армор» та за іншими базами даних.

Перевіривши отриману інформацію, працівнику ОВС доцільно виконати комплекс заходів, спрямованих на встановлення джерела придбання та виготовлення зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, встановлення необхідного кола свідків і речових доказів.

Установити належність виявленого предмета до виготовлення зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв можна тільки за результатами проведеної експертизи. Тому після його виявлення слід розпочати комплекс заходів, спрямованих на їх вилучення та призначення відповідних експертиз.

Найчастіше у таких випадках оперативний черговий на підставі заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або подію зобов'язаний діяти відповідно до Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, затвердженої наказом МВС України від 28 квітня 2009 р. № 181 і зареєстрованої в Мін'юсті України 20 серпня 2009 р. за № 786/16802, відразу зареєструвати її в журналі єдиного обліку та направити на місце події слідчо-оперативну групу чи оперативну групу [12, п. 2.2].

Інформацію, яка надійшла до чергової частини органу внутрішніх справ, про вчинене кримінальне правопорушення чи іншу подію на території обслуговування іншого органу внутрішніх справ оперативний черговий відразу реєструє в журналі ЄО та невідкладно інформує про це той орган, на території оперативного обслуговування якого мала місце така подія [12, п. 2.3].

Отже, **підсумовуючи** викладене, слід зазначити, що для виявлення і встановлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин, що перебувають у незаконному поводженні, оперативному працівнику ОВС України слід володіти знаннями щодо:

- 1) нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями;

- 2) території обслуговування разом із переліком осіб та об'єктів, які повинні дотримуватись дозвільної системи;

- 3) правилами щодо виявлення перевірки оперативно значущої інформації у засобах масової інформації та іншими спеціальними знаннями та навичками у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Приходько Т. М. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами / Т. М. Приходько // Законодавство України. Науково-практичний коментар. – 2006. – № 6. – С. 66–71.
2. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : закон України від 2 квіт. 2013 р. № 159-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 10. – Ст. 108.
3. Стан та структура злочинності в Україні (станом на 20 листопада 2012 року) / МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>.
4. Кримінальний кодекс України : [за станом на 5 листоп. 2012 р.]. – Харків : Одиссей, 2012. – 232 с. – (Б-ка офіц. вид.).
5. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 3 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1963 – 2009 рр. – Вид. 6-те, зі змін. та допов. – Харків : Одиссей, 2010. – С. 202–209
6. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 серп. 1998 р. № 622 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 19 – Ст. 631.
7. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п>.
8. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : закон України від 1 черв. 2000 р. № 1775-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1775-14>.
9. Про мисливське господарство та полювання : закон України від 22 лют. 2000 р. № 1478-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>.
10. Работа участкового инспектора милиции по выявлению, предупреждению и пресечению правонарушений, связанных с оборотом оружия и взрывчатых веществ // Профессионал. – 1998. – № 2. – С. 37–41.
11. Про прийняття за основу проекту Закону України про обіг зброї невійськового призначення : постанова Верховної Ради України від 14 квіт. 2010 р. № 2129-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 23. – Ст. 101.
12. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії : наказ МВС України від 19 листоп. 2012 р. № 1050. – Київ : МВС України, 2012. – 34 с.

Надійшла до редколегії 01.10.2014

ШИНКАРЕНКО И. И. ВИЯВЛЕНИЕ И УСТАНОВЛЕНИЕ ОРУЖИЯ, БОЕПРИПАСОВ ИЛИ ВЗРЫВЧАТЫХ ВЕЩЕСТВ, КОТОРЫЕ НАХОДЯТСЯ В НЕЗАКОННОМ ОБРАЩЕНИИ

Отражены особенности и законодательные основы организации и тактики действий оперативных работников ОВД Украины во время выявления, а также установления оружия, боевых припасов, взрывчатых веществ или устройств, которые находятся в незаконном обращении.

Ключевые слова: общественная безопасность, преступления, оружие, боевые припасы, взрывчатые вещества, устройства, незаконное обращение.

SHINKARENKO I. I. IDENTIFICATION OF ILLEGAL WEAPONS, AMMUNITION OR EXPLOSIVES

On the basis of analysis of normative and legal acts and legal literature the author studies some features and grounds of the organization and tactics of Ukrainian police officers while identifying illegal weapons, ammunition, explosives or explosive devices: first of all, on the territory served by local, district and transport police divisions of Ukraine; secondly, on the customs territory of Ukraine; thirdly, within mass media: the Internet, radio, television, etc.

Classification of weapons, ammunition, explosives and explosive devices covered by licensing system that is realized by internal affairs agencies is considered.

The list of required documents and permits that ministries and other central executive bodies, enterprises, institutions, organizations, business entities or citizens, engaged in the sphere of weapons, ammunition, explosives and explosive devices must have, is defined.

Principles establishing the facts of illegal possession, storage, purchasing, manufacture, repair, transfer or sale of firearms (other than smoothbore hunting) and carrying, manufacture, repair or sale of bladed weapons, ammunition, explosives or explosive devices by operative police officers of Ukraine or other competent authorities are analyzed.

It is concluded that police officers in Ukraine must learn and have knowledge in these areas.

Keywords: public security, crimes, weapon, ammunition, explosives, devices, illegal handling.